



Občasník č. 3

MUZEJNÍ LISTY

Vydává Okresní muzeum Praha - východ Masarykovo náměstí 97.

250 01 Brandýs nad Labem

Zdarma !!!

prosinec 97

Vážení čtenáři Muzejních listů!

Okresní muzeum Praha-východ si Vám dovoluje předložit již třetí vydání našeho občasníku. Jsme opravdu rádi, že se ML setkaly s poměrně velkým zájmem čtenářů. Uveřejněné informace i polemická zamyšlení byly přijímány převážně s porozuměním a se souhlasem. Pracovníkům muzea byla často vyjadřována podpora v jejich edičním úsilí. Samozřejmě jsme se setkali i s reakcí opačnou, včetně údivu nad vydavatelským záměrem OM jako takovým. Všechny ohlasy se budeme snažit využít ke zkvalitnění našich dalších vydavatelských počinů a upozorňujeme Vás opět na to, že možnost zveřejnění Vašich sdělení a názorů stále trvá. Cíle a záměry muzea, o kterých bylo do značné míry první číslo ML, tzn. především publikace informací o muzeu, o jeho sbírkách a sbírkotvorné činnosti, o výstavách a expozicích, o přednáškách atd., se snad daří plnit, ale hodnocení úspěšnosti našich záměrů je na Vás.

Dovolte, abych Vám za všechny pracovníky muzea popřál šťastné a veselé prožití vánočních svátků a mnoho úspěchů v novém roce.

Ivan Krutina- ředitel OM

PŘÍRODOVĚDNÁ SBÍRKA OKRESNÍHO MUZEA PRAHA - VÝCHOD V BRANDÝSE NAD LABEM - STARÉ BOLESLAVI I. ČÁST

Přírodovědná sbírka okresního muzea dnes obsahuje okolo 50.000 zaevidovaných sbírkových předmětů. Jsou zde sbírky vycpanin ptáků a malých savců, mineralogická sbírka, sbírka zkamenělin, sbírka mečů, hub a lišejníků, několik herbářů a sbírka ulit měkkýšů. Největší a nejvýznamnější část přírodovědné sbírky tvoří sbírka entomologická. Vzhledem k možnostem a prostorům okresního muzea je uchováván hmyz pouze v suchém preparovaném stavu, vždy dle možností opatřen lokálními údaji. Proto v entomologické sbírce muzea můžete najít nejvíce brouků (Coleoptera), motýlů (Lepidoptera), ploštic (Heteroptera), blanokřídlých (Hymenoptera) a dvoukřídlých (Diptera). Méně jsou ve sbírce zastoupeny vzácnější a méně početné hmyzí řády, jako jsou jepice (Ephemeroptera), vážky (Odonata), pošvatky (Plecoptera), škvoři (Dermaptera), švábi (Blattaria), kobylky (Ensifera), sarančata (Caelifera), stejnokřídlí (Homoptera), střechatky (Megaloptera), dlouhošíjky (Raphidioptera), síťokřídlí (Planipennia) a chrostici (Trichoptera).

Účelem tvorby přírodovědné sbírky v muzeu není jen samovolné hromadění přírodního materiálu, suchých preparátů přírodnin, ale již z jakéhokoliv odvětví přírodních věd, nebo nákup sbírek. Materiál je třeba dále zpracovávat, nechat jej

určit (determinovat) předními odborníky v jednotlivých specializacích a pak lze na základě srovnání se starými sběry vyhodnocovat současný stav ekologie a přírody v daném regionu nebo na určité lokalitě. Tak můžeme vyvozovat na základě podkladů v dokladovém materiálu muzejní sbírky na úbytky nebo šíření jednotlivých biologických druhů, v návaznosti na změny v životním prostředí sledované krajiny nebo její části. Další význam v tvorbě muzejní sbírky spočívá v přínosu příštím generacím, které se zde, pokud muzejní sbírka bude dochována, mohou orientovat a hledat podklady pro další podobné studie a odpovědi na otázky, jež ve stavu přírody bude klást budoucnost. V současnosti přírodovědná sbírka nabízí v zastoupených oborech podklady pro studium jednotlivých skupin nejen v regionálním měřítku pro všechny zájemce.

Dnes bych chtěl přiblížit lepidopterologickou sbírku (sbírku motýlů) okresního muzea. Počátek této sbírky (dnes okolo 13.000 kusů) se počal tvořit v muzeu počátkem 90. let. V roce 1990 zemřel brandýský sběratel a přírodovědec, doktor přírodních věd Vladimír Bronislav Poláček. Doktor Poláček od roku 1933 až do své smrti bydlel v Brandýse nad Labem a motýly sbíral nejčastěji v jeho okolí. Samozřejmě, jako každý entomolog - sběratel toužil sbírat i druhy, které zde nežijí a nebo

(pokračování na straně 4)

INFORMACE : o tom co bylo, je a bude

11. prosince 1997 v 16 hodin byla v okresním muzeu slavnostně zahájena výstava:

Z FOTOGRAFICKÉHO ARCHIVU JAROMÍRA NĚMCE: BRANDÝS N. L. - ST. BOLESLAV A OKOLÍ 1940 - 1960

V roce 1997 získalo Okresní muzeum Praha - východ cenný přírůstek do svého fotoarchivu - soubor fotografií brandýského rodáka Jaromíra Němce ze 40. - 60. let.

Jaromír Němec se narodil v roce 1921 v Brandýse nad Labem, vychodil zde obecnou školu i reálné gymnázium (maturoval v r. 1940). Po skončení války začal studovat medicínu na Karlově univerzitě v Praze, bohužel jako mnoho dalších byl v roce 1949 za komunistických čistek ze studia vyloučen. Své nabyté znalosti mohl ještě uplatnit při práci v brandýské nemocnici, po šesti letech však musel odejít do Lesprojektu, kde pracoval v Brandýse jako chemik a poté v Hradci Králové jako geometr až do důchodu. V roce 1991 byl rehabilitován a byl mu udělen akademický titul Doctor. Nyní žije v Hradci Králové, kde se i nadále věnuje svým zájmům.

Jaromír Němec začal fotografovat jako mladík - již za studií na gymnáziu. Jako citlivému a vnímavému člověku se mu podařilo zachytit ve městě mnoho zajímavého - zejména objekty, které během dalších let zmizely. Například vyfotografoval celní domky u mostu pod Šubrtovým mlýnem v době těsně před zbouráním. Četné objekty fotografoval i pro brandýské muzeum - na žádost tehdejšího ředitele muzea J. Čermáka. Všiml si i významných událostí ve městě - v letech 1938-1946 fotografoval každoroční povodně, doprovázené dramatickým odchodem ledů po Labi. Unikátním způsobem zdokumentoval svážení zvonů z kapliček a kostelů okresu v roce 1942. Zvony byly sváženy na sokolské cvičišti v Brandýse a do firemní ohrady bratra J. Němce. J. Němec je na těchto shromaždištích fotografoval a opsal i nápisy na nich. V mnoha případech je tento počín jedinou dokumentací o zvonech, protože, kromě několika výjimek, se již nevrátily na své místo. Se svým fotoaparátem samozřejmě nemohl chybět ani při posledních dnech 2. světové války - fotografoval při revoluci v květnu 1945 a zachytil zničené Konětopy, vypálené Němci při ústupu.

Velkou láskou J. Němce je polabská krajina s osobitým kouzlem tůňek, labských ramen se zrcadlením stromů na březích. Fotografoval na Probošťáku, v Borku, v okolí Kostelce nad Labem a jiných místech. Všiml si i života v přírodě - fotografoval květiny, houby, brouky. Zachytil unikátní sbírku orchidejí mlynáře Šorela v jeho sklenících - což byly ve své době (1945-1948) největší orchidejové kultury v Čechách. Vydání společně plánované publikace o orchidejích však překazil únor 1948. Svůj zájem o přírodu uplatnil i ve speciálních odvětvích přírodovědné fotografie - v mikrofotografii, elektrografii a rentgenografii, které umožňují zcela nečekané pohledy na zdánlivě všední a známé přírodní objekty či organismy. Své přírodovědné fotografie publikoval v odborných časopisech jako například Technický magazín, Vesmír, Živa.

S jakým vybavením své postřehy a kouzla přenášel na fotografický papír? Začínal fotografovat s deskovým aparátem formátu 9 x 12 cm zděděným po bratrovi, některé z prvních fotografií dělal i měchovým aparátem na film formátu 4,5 x 6 cm. Později pracoval se zrcadlovkou Flexaret a nakonec s

jednookou zrcadlovkou Praktisix 6x6 cm, se kterou vytvářel i makrofotografie. Svůj deskový fotoaparát využil i při některých družích speciální fotografie např. mikrofotografie. Jaromír Němec nabídl bohaté soubory svých fotografií města i přírody, plody své celoživotní fotografické činnosti, okresnímu muzeu, čehož si velmi vážíme a upřímně děkujeme.

Výstava potrvá do 25. ledna 1998.

Petra Švehlová

VYSTAVUJEME VÝTVARNÉ PRÁCE DĚTÍ

Od 11. prosince 1997 do 25. ledna 1998 probíhá souběžně s výstavou J. Němce i výstava dětských prací I., III. a V. základní školy a gymnázia v Brandýse nad Labem - Staré Boleslavi.

BARMA -ZLATÁ ZEMĚ

Dne 17. prosince 1997 se v koncertním sále muzea uskutečnila zajímavá přednáška Jiřího Rejska o Barmě.

ZAMYŠLENÍ SE NAD SMYSLEM VÝSTAVY ARTEFAKTY KOMUNISMU

Karel Marx v úvodu svého Komunistického manifestu píše : „Evropou obchází strašidlo komunismu“. Přestože se takto vyslovil v jiných souvislostech, asi vůbec netušil, jak blízko je pravdě. Tato výstava byla konstruována ve dvou filozofických rovinách: za prvé chtěla připomenout a za druhé varovat. Průzkumy veřejného mínění ukazují, že si český človíček opět začíná idealizovat minulost, že roste procento občanů tohoto státu, kteří začínají hlásat, že „za komunistů se měli lépe než dnes“. Tento svůj zkreslený pocit však nechápou v patřičných souvislostech, jako je vztah totalitních systémů ke svobodě jedince a k jeho právům. Výstava Artefakty komunismu byla tedy určena jednak pamětníkům, aby jim byla minulost připomenuta, jednak též nejmladší generaci, která už dnes vůbec netuší, co to komunismus byl a jak deformoval lidskou osobnost. Zde mne trochu zklamal přístup druhého stupně základních škol, jehož pedagogický sbor s výjimkou jedné deváté třídy ze 3.ZŠ neuznal za vhodné seznámit své žáky s výstavou, která byla podstatnou měrou určena právě jim. Ozývaly se i takové názory od pedagogů, že si této doby užili přespříliš, a že se k ní nemají chuť vracet. Přesto z valné většiny navštěvovaly výstavu mladší ročníky, které vlastně neměly možnost do vývoje před r.1989 zasáhnout. Starší generace, která prožila v komunismu podstatnou část svého života, jakoby se bála připomenout si minulost. Špatné svědomí? Strach? Těžko říct. Jeden fakt mne však uklidnil. Většina mladých lidí (mezi které patřím i já) si naštěstí uvědomuje hrůznou podstatu všech totalitních systémů, tedy i komunismu, a proto doufám, že se nikdo z rozumných lidí nebude v budoucnosti (alespoň blízké) snažit tyto praktiky ožивovat.

Byl jsem velmi zvědav na reakce na tuto výstavu. Zde jsou některé z nich:

Je dobré se občas zamyslet a uvědomit si, co jsme udělali za chyby.

Shlédl jsem a přeji, aby tuto výstavu vidělo co nejvíce mladých, kteří tyto hrůzy a šaškárny nezažili (můj případ).

Vždyť to byla docela sranda, ne?

Je to zajímavé, jen kdyby sem přišli také ti, kteří by se měli přinejmenším stydět. Nestálo by za uvážení ukázat veřejnosti i artefakty z let 1938-48, kdy se totalita utvářela a přetvářela k obrazu malého i velkého českého človíčka?

Na takovéto období naší historie by se nemělo zapomínat!

Byli jsme zde, ale této výstavě chybí i další artefakty jako výčet sociálních práv občanů, byty, zdravotnictví, dostupné ceny a pod. Takže se nestydíme.

Snad se jednou též dočkám a budete dělat výstavu po několika letech od r.1989. Pro další generace to bude asi také šokující, ta naše nová demokracie. Národ je zaneřáděn od r.1620 přisluhovači. Dříve východ, nyní západ! Nemáme k sobě žádnou úctu.

Při procházení jednotlivými artefakty jsem si uvědomil, přestože moji rodiče byli postiženi minulým režimem, mě je mnoho způsobů ovládnutí lidí komunismem neznámých.

Je mi zatím jenom 22 let, takže naštěstí jsem si toho moc neužil, ale za těch 22 let je to nejlepší výstava.

Bylo to velmi milé překvapení, tohle jsem nečekal.
СПАСИБО ТОВАРИЩИ! ВАША ВЫСТАВКА ОЧЕНЬ КРАСИВАЯ. ТРОЦКИЙ

Velmi zajímavou reakci jsem zaregistroval i mimo výstavní prostory, někteří lidé mě na ulici přestali odpovídat na pozdrav.

Miroslav Šnaiberk - autor výstavy Artefakty komunismu.

NĚKOLIK SLOV K PŘIPRAVOVANÉ VÝSTAVĚ BROUCI - STŘEVLÍCI (z přírůstků přírodovědné sbírky okresního muzea)

V roce 1996 Okresní muzeum Praha - východ nakoupilo jedinečnou a ucelenou sbírkou velkých střevlíků (převážně rody Carabus, Calosoma, Cychrus) od regionálního sběratele pana Rektora z Dřís. Tato sbírka bude tvořit základ nové připravované výstavy Brouci - střevlíci, která bude v Arnoldinovském domě okresního muzea otevřena od 5. února 1998 a potrvá téměř do konce března 1998. Uvidíte zde všechny druhy velkých střevlíků vyskytujících se na území České republiky, dále velké množství evropských druhů a také největší druhy střevlíků - zástupce rodů Procerus a Coptolabrus. Krabice s preparovaným vyschlým hmyzem budou doplněny barevnými tabulemi a fotografiemi vybraných druhů, s poznámkami k jejich způsobu života.

Dozvíte se jak a kde tyto brouky můžete najít, kolik doposud známých druhů žije v Čechách a na celém světě.

OHLÉDNUTÍ SE ZA RUDOLFEM ANEB CO DÁL?

Od poloviny června do konce září tohoto roku spatřilo na brandýském zámku okolo 6000 lidí výstavu Rudolf II. a zámek v Brandýse nad Labem. Tuto návštěvnický velmi úspěšnou výstavu připravilo Okresní muzeum Praha-východ spolu s Městským úřadem Brandýs-Stará Boleslav a za pomoci Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, Městského muzea v Čelákovících, Okresního archivu Praha-východ a dalších muzejních institucí z celých Čech.

Přestože byla výstava dokončena doslova za pět minut dvanáct, s menšími problémy dopadla k plné spokojenosti návštěvníků. Smysl výstavy - připomenout lidem význam brandýského komorního panství v době panování císaře Rudolfa II. byl naplněn. Pro okresní muzeum to znamenalo nový počátek aktivní účasti této instituce na brand. zámku, kde kdysi sídlilo a kde v rudolfinské chodbě pořádalo své výstavy.

Rudolfinka je dnes bohužel v havarijním stavu, její rekonstrukce zatím neproběhla, přesto je však muzeum ochotno vytvořit na zámku expozici stálejšího charakteru. Již před rudolfinskou výstavou nabídlo městu možnost vytvořit na zámku expozici z velmi cenného a bohatého výtvarného fondu, která čítá více než 1500 sbírkových předmětů. Expozice by byla koncipována jednak jako průřez sbírkou, důležité by bylo její zaměření na regionální výtvarníky a sochaře (F.X.Procházka, J.Olexa, R.Vitásek, V.Plocek, S.Machar atd.). Nejcenější částí této výstavy by se stal reliéf Klanění tří králů od J.B.Quadriho (mylně dříve připisovaný jinému významnému umělci z doby okolo panování císaře Rudolfa II. Adrianu de Vries). Tento klenot sbírek OM byl dlouhodobě zapůjčen na Pražském hradu (byl k vidění na pražské výstavě Rudolf II.), ale na brand. zámku je jeho původní místo, kde po staletí zdobil interiér zámecké kaple. Jeho návrat do původních míst by byl jistě ohromným lákadlem nejen pro místní návštěvníky zámku, ale též pro množství domácích i zahraničních turistů.

Je jen otázkou jednání OM a MÚ, zda město projeví zájem a poskytne vhodné podmínky pro uskutečnění tohoto bezesporu zajímavého projektu. Už jen proto, že jejich realizace z prostředků obou stran je podstatně levnější záležitost než import cizích výstav, o významu z hlediska prezentace našeho regionu domácím a zahraničním návštěvníkům ani nemluvě...

Miroslav Šnaiberk



knihy, grafika,
keramika, fotografie,
výrobky fy: Botanicus atd.

*Krajířské náměstí
Brandýs nad Labem*

Archeologický výzkum knovízského sídliště v Přemyšlení

23.5.1996 byl zahájen záchranný archeologický výzkum Okresního muzea Praha - východ na stavbě sídliště rodinných domků na katastru obce Přemyšlení. Potřeba výzkumu byla vyzvána situací na stavbě, kde docházelo k hojným nálezům keramických



zlomků z archeologických vrstev, nebo dokonce k porušování intaktních objektů. Samotnému výzkumu předcházelo jednání s investorem stavby o termínech a financování výzkumu. Po vzájemné dohodě byla vyměřena sonda 1 o rozměrech přibl. 270 x 6 m v místě komunikace budoucího sídliště. V sondě 1 bylo za dva měsíce prozkoumáno 67 archeologických objektů (v sondě 2 - 25 x 5 m - dalších 5 obj.). Podle nálezů patří převážná většina objektů do kultury knovízské, která ve středních Čechách reprezentuje střední a mladší dobu bronzovou. Knovízská kultura dostala svůj název podle pravěké osady u obce Knovíz na Slánsku, kterou prozkoumali v roce 1892 V.Schmidt a J.Felman. Časový rámec knovízské kultury je

vymezen 13. až 8. stol. před n.l. V případě Přemyšlení je možno datovat mnoho nálezových celků mladším - štítarským stupněm knovízské kultury, nazvaném podle eponymní lokality Kolín-Štítary.

Obecně zná knovízská kultura birituální pohřbívání zemřelých. Převažující je sice spalování těl, ale na výzkumu v Přemyslení

žárové pohřby prozkoumány nebyly. Zato zde bylo zdokumentováno mnoho příkladů uložení těl zemřelých do sídlištní - odpadní jámy, pohřbených ve skrčených polohách na boku a v jednom případě v poloze v sedě. V několika objektech byly nalezeny skelety neúplné nebo jen jejich části. Je ovšem velice pravděpodobné, že na sídlišti byla pohřbena jen menší část zemřelých z dané komunity, a ta větší byla pohřbena na dosud nenalezeném pohřebišti. Kostrové nálezy z Přemyslení tedy snad představují sociálně slabší část zdejších praobyvatel, nebo mohou vypovídat i o rituální antropofagii - kanibalismu, doloženém na soudobých nalezištích. Tuto domněnku však ještě musí potvrdit nebo vyvrátit antropologický výzkum.

Z nalezených předmětů je třeba jmenovat několik celých nádob, hliněná závaží, mazanici = zbytky výmazu stěn obytných objektů, žernovy - drtidla na obilí, velké množství zvířecích kostí, kostěná šídla, sekerku, různé kroužky, blíže dosud neurčené bronzové předměty (špatná zachovalost) a další. Artefakty = lidské výtvo-ry se v současné době laboratorně zpracovávají, ekofakty = lidské a zvířecí kosti a jiné přírodniny čekají na antropologické, osteologické, paleobotanické a případné další zhodnocení.



Ivan Krutina - vedoucí výzkumu

PŘÍRODOVĚDNÁ SBÍRKA OKRESNÍHO MUZEA PRAHA - VÝCHOD ... (dokončení ze strany 1)

jen velmi vzácně, takže v jeho sbírce, jejíž část okresní muzeum v roce 1991 odkoupilo, najdeme i sběry z Krkonoš, Orlických hor, celého Polabí, jižní Moravy a z jiných míst ČR. Ve sbírce jsou zastoupeny sběry z let 1940 - 1980. Takto muzeum získalo asi 4.000 kusů motýlů, další 4.000 kusů získalo muzeum darem, jako tzv. „sáčkové materiály“, tedy motýly, které muzeum převedlo do sbírkových krabic zpracováním těchto suchých materiálů vlastní preparací na vlastní náklady. Jistě významná je sbírka čeledi okáčů (Satyridae), jíž se doktor Poláček věnoval s největším záplem a pak pozoruhodné množství materiálu dnes již v Čechách téměř vyhynulého druhu jasoně dymnivkového (Parnassius mnemosyne), v muzejní sbírce je okolo 120 kusů z různých lokalit. Další přírůstky lepidopterologické sbírky získalo muzeum v roce 1994, kdy koupilo sestavu 4.000 kusů motýlů, tvořících průřez českou faunou tohoto řádu od pražského sběratele Petra Číly a asi 1.000 kusů převážně nočních druhů získalo od dalšího pražského sběratele dr. Jiřího Hrdličky. Za významnou pomoc při složení lepidopterologické sbírky a determinaci jednotlivých druhů patří poděkování právě panu Petru Čílovi z Prahy a panu učiteli Petru Krejčíkovi z Brandýsa nad Labem.

Dařilo se tedy manželům Gallašovým dobře a pro svého jediného syna, dvanáctiletého Vašíčka, shromažďovali pěkný majetek. Byli již tehdy pokládáni za nejzámožnější rodinu ve městě i na panství a majetku jejich každým rokem přibývalo. Matinky útlých dívenek, o nichž bylo možno předpokládati, že v několika letech dorostou ve spanilé nevěsty, dobře oceňovaly, jaký význam bude mít jednou Gallašů Vašíček, ten hoch pěkně urostlý, růžových líček, chrpových očí a krásných plavých kučer. Nožky měl mlynářův hošík jako trnka, a když vyběhl před mlýn nebo na most, také do města, tu nerděly se toliko jeho tvářičky, nýbrž i bělostný krček, vyhlédávající zpod ohrnutého límce. A také manželé Gallašovi byli si vědomi předností svého Vašíčka, jehož ošetřovali jako zřítelnicí očí svých. Ale nemazlili se s ním. Paní Gallašová byla moudrá matka. Slýchávala ještě za svobodna, co se natopil Poldi, jedináček pana radního Serkse, jaké s ním měli rodiče proto nepříjemnosti, že ho ani páni profesori ve škole neztrpěli a teď že někde potýká se na hranicích s pašeráky. Proto hleděla si sama Vašíčka bedlivě, když byl otec zplna ve mlýně zaměstnán, aby nepřišel mezi nezvedené rozpustilce. Vodívala jej každodenně sama do školy, napřed do legendy a skribendy, k mladému panu učiteli Svobodovi a pak k panu Pávovi, ba i do residence, když vstoupil do třetího klassu, a také zase po škole na něho čekávala. Ale škola jí nepostačovala. Páni učitelé docházeli k Vašíčkovi i do mlýna a opakovali s ním, čemu se učil ve škole. A Vašíček také podle toho prospíval. Když bylo po učení, vyběhl si buď na Hrádek k Husovům, tam synáček František byl jeho nejmilejším druhem, tam pobíhali po prostorné zahradě, po stráni kol domu se sklánějící, usedali na zeď a pohlíželi na vodu, anebo na sedátko za domem, na hořejší pěšinu. Tu dívali se na ponurý, zputlý kostelík sv. Vavřince, na jeho šklebící se okénka, na opelichanou střechu jeho. Jaký prý to býval někdy krásný kostel, že byla na něm věž a v té že byl stříbrný zvon, teď že je v tůni v loužku, v kostele a kolem něho že straší, proto že se mu lidé i ve dne vyhýbají, že je to jistojistá pravda, Toník Medonosů že to sám viděl, voják jeden že byl bit, když utekl z varty. Jindy zase vypravovali si hoši o Boleslavi, že tam měli ještě jednu bránu, na konci dřevěného mostu, hned vedle Píšťů, tu že Švédové vystřelili a že zřítla se do tůně. Pan páter Březina že to našel v nějakých knihách. A tak se bavívali, až přišla maminka s mladou paní Husovou, někdy i se starou paní baronkou. Jak nerad Vašíček loučil se s romantickým koutečkem, kde si s Františkem hráli, ale maminka vyzvala jej, aby jemnostpaním políbil ruku, že půjdou domů, a slovo maminčino bylo Vašíčkovi příkazem, jemuž se ochotně podroboval, zvláště když slyšel, že František přijde ve čtvrtek k nim, že bude ve škole „frei“ a že přijdou do zahrady si hrát.

Do zahrady! Při mlýně nebylo zahrady, byltě příliš stěsnán mezi pivovarem, Labem, celnou a mostem, ale pan Gallaš najal od pana vrchního zbytek obory, za pivovarem, ke Královicům. Tu na stráni z labských vln se pnoucí zachoval se kus přírody, nedotčené „raabisací“, která přes půl staletí na panství řádila. Když páni ze zámku zrušili oboru a na jejím místě vysadili ve dlouhé řadě šestadvacet živňustek, kterým dostalo se jména Královic - zajisté spíše náhodou než úmyslem, za tereziánských a josefínských dob bylo zásadně odmítáno vše, co s Královstvím Českým jakkolivě souviselo aneb souviseti se zdálo - neměli vhodného určení pro kousek stráně nad pivovarem. Zdála se býti příliš srážná pro lidské obydlí a proti ani pan vrchní Navrátil, když si v Královicích budoval pěkný a pohodlný dům pro letní obyt, nepřikoupil jí ku své živé zahradě. Zůstala panství a jsouc nahoře, proti ulici, zdí zavřena, byla málo známá. Po více než padesáte let nikdo si jí nevšímal, stromy mohutněly, koše jejich se propletly, podrost zhoustl, takže místy nebylo lze ani se prodrati, až pan Gallaš pozval si mladého panského zahradníka Othmara. Ten přišel se dvěma pomocníky, jal se prořezávat, pěšinky zakládati a v chráněném místě, odkudž bylo viděti na Labe, na luka, na Hoštku a lesy, vztyčil z březoví altánek se stolem a sedadly. Tu ráda trávil čas paní Gallašová za vlažného jarního odpoledne, když kolem šířilo opojnou vůni kvetoucí stromoví. V idylickém zákoutí, světa jsouc vzdálena, vyšívala nebo pletla a při tom oko její se zalíbením ulpívalo na Vašíčkovi všestranně zaměstnaném. Jednou sbíral roháče a tesaříky na větvích mohutných dubů, podruhé ryby chytal, jindy zase v písku pobřežním ryl obrysy světa a bedlivě značil poloostrovy, ostrovy, mysy, zálivy, přílivy, tak jak jim ve třetím klassu ukazoval pan profesor Jarolím Blažek, na mapě jakési, jež byla vydána v güssefeldském nákladu ve Výmaru a která visela na stěně školní, zaprášená a ušpiněná, že sotva bylo na ní lze tvary rozeznávat. Paní Gallašová každé chvíle zdvihla hlavu a poohlédla se kolem, aby Vašíček nedováděl, zvláště když tu byl i Husů František. Ale Vašíček s veselou bezstarostností oddával se nevinným hram, při tom každou chvíli popatřil vzhůru, k altánku, aby viděl, co maminka dělá. Velmi často rozběhl se jako kolouš do stráně anebo vylézal, prodíraje se nehluchně porostem, aby maminku chytil kolem krku a starostlivou hlavu jí zlíbal.

Za takových chvil málokdo vyrušoval paní Gallašovou v zahradě. Jen někdy sem přicházela stárková, přinášela svačinu, kávu a masné rohlíčky, byly až od Maťáků v Pražské ulici. Tu paní Gallašová slila kávu a zavolala Vašíčka, byl-li tu František Husů, samozřejmě i toho. Hoši svačili jak zjednaní. Po živé hře jim výborně chutnalo a ani jeden ani druhý nenamítali, když paní Gallašová nalévala podruhé. František také pil rád kávu a paní Gallašová mu přála. Byl to rovněž hezký hoch, jen poněkud těkavý. Paní Gallašová vysvětlovala si tuto neobvyklou u hochů vlastnost, že František otce záhy ztratil, již tomu kolik let, takže se skoro na něho nepamatuje. Hoch byl jinak milý, způsobilý a uctivý, tak ho vychovávala matka i obě babičky, ale v jedné věci uchyloval se. Matka i obě babičky smýšlely vlastenecky, česky, matka, povaha měkká, ne dosti samostatná, ovšem ne tak upřímně ani okázale, jako obě babičky, z nichž paní Husová byla ve vlasteneckém prostředí vychována, paní Pervolfová pak přizpůsobila se jednak svému choti a jednak své nejdůvěrnější přítelkyni. Ale František se odcizil vlasteneckému smýšlení.

U něho působila více než domácnost škola. V legendě měl učitelem mladého odchovance Pražské vzorné školy Svobodu, sice původem Čecha, ale smýšlejícího německy, pravého normalistu. Učitel Svoboda nemilosrdně vyplácel přes ruce aneb usazoval na „žanpanku“ ubohé české děti, které v okamžení nerozuměly nebo neposlechly, když s catonsky přísnou tváří zavelel „Hände zusammen legen“, a ještě hůře bylo, když utlý český hošíček zapomněl se a odpověděl česky. Tu ihned vykonána za tabulí rákoskou pro odstrašující příklad tělesná exekuce. František Husů byl výjimkou. Jemu se cizí řeč líbila, pokládal ji za vznešenější než libozvučnou mateřštinu, odpovídal německy ze všech spolužáků nejhbitěji a tak došel zalíbení učitelova. Matka nepřikládala synáčkovu chování náležité váhy, obě babičky těšily se, že se vše napraví, až postoupí František do skribendy k ctihodnému Gratiánu Pávovi. Ale naděje selhala. Páv se v létě roznemohl a již nevrátil se do školy. Místo jeho zaujal, o třídu postoupiv, učitel Svoboda a tak, jak říkávala stará paní Husová, dostal se František z deště pod okap. Co v utlé jeho srdce zasil odrodilec Svoboda, dovršil v třetím klasu páter piarista, profesor Jarolím Blažek, syn staroslavné Litomyšle, ale zarytý nepřítel všeho českého, místního pak obyvatelstva brandejského zvláště. Běda žáků, který na otázku jeho neodpověděl parádně německou větou. „Du Ausbund“, „du Taugenichts“ byly obvyklé jeho nadávky, byl-li však hošík z města, dostalo se mu ještě přídavku, ostře ilustrujícího antipatie mladého pana profesora k městu, v němž působil. „Du unge zogener auch so ein Brandeiser“, hřímalo hněvivě z úst jeho a aby dotvrdil nelibost svou, dodával obyčejně po slově „Brandeiser“ stereotypní poznámku „Wie singen die Alten, so swirren die Jungen.“, z níž šla na ubohé školáčky hrůza, aniž by chápali příčinu. A tu opět Husů František měl štěstí. Německy odpovídal jistě, měl pozor na každé hnutí páně profesorovo, jeho „Schönschreiben“ bylo nejpěknější. Proto sedal jako první na kraji první lavice“, před školou měl pozor na spolužáky; některý-li sebou pohnul anebo na vedle sedícího promluvil, toho bez milosti zapsal křídou na tabuli a pan profesor, když vstoupil, prvním pohledem utkvěl na jménu nešťastníkovu. Třída se pomodlila a ještě než žáci usedli, zaznělo úsečně z úst páně profesorových: „Urban und Haužvic - Urban z Hlavence a Houžvička z rybárny z poctivého českého Houžvičky udělala škola Haužvice, byli zapsáni - aus der Dank heraus“ a za okamžik již oznamovaly bolestný pláč a opuchlé dlaně obou školáků, že rákoska páně profesorova na jejich rukou dnes měla dobrou pastvu.

Tot' bylo jediné, co paní Gallašová Husovic Františkovi vytýkala, než spatřovala v tom vlastnost dětskou, z níž František vyroste. Jemná matka a rozšafné babičky utvrzovaly ji v naději, proto ráda vídala hochy před časem zvažnělého ve své domácnosti, ve společenství s Vašíčkem. Oba hoši měli se upřímně rádi, dovedli si pohrát bez obvyklých svád a pranic, těšili se vždy jeden na příchod druhého.

Ale letos - bylo to z jara r.1827 - oběma přibýlo práce. I ve mlýně i na Hrádku u Husů měli společnou starost; František i Vašíček byli kandidáty latiny. Paní Gallašová slyšela častěji vypravovati, že jest studium na školách latinských stíženo, a to ji naplňovalo starostmi. Věděla, že jest teď latinských škol šestero, že v první třídě nastupuje profesor, který vyučuje všem předmětům a vede žáky své až do gramatiky. Toho však právě se lekala. Kam s Vašíčkem? Na které gymnasium ze tří pražských? Nebo do Mladé Boleslavi? Jiná, jako Lipá, Litoměřice, Hradec Králové, byla příliš vzdálena. A když si vzpomněla, že musí svěriti svého jedináčka cizím lidem, nějaké té kvartýrské, která přijímání studentů provozuje jako živnost, která ponechá jim z vůli, aby nepozorovaly, že jim ujídá z toho, co maminka k jídlu na přilepšenou posílá, aby neposuzovali nemastnou a neslanou polévku, vyvařené maso a knedlíky vodou zadělávané - brr! Při této vzpomínce se paní Gallašová hrůzou otrásla - a aby s chutí hltali populární pražskou krmí, spařené totiž housky, perníkem nebo mákem sypané, když tedy na takovou pražskou kvartýrskou vzpomněla - onehdy o nich vypravoval mladý pan Mešner z vlastní zkušenosti, také v Mladé Boleslavi nebude jinak - tu jí nabíhala husí kůže po těle. Paní Husová o školu starosti neměla, to její František snadno zmůže, ale s tím kvartýrem a s nějakou tou kvartýrskou také se jí nelíbilo; proto s oběma babičkami starostlivě se radila, ale dosud bez výsledku.

Tak také dnes paní Gallašová, za vlažného květnového odpoledne, když větřík ze zámecké zahrady roznášel vůni kvetoucích šefíků a jasmínů, starostlivě uvažovala, chvilkami z besídky se zalíbením pozorujíc oba hochy, neúnavně ve vymýšlení nevinných her a jejich praktik. Tu vyrušil ji ze starostlivých úvah pan Gallaš. Vstoupil neočekávaně do zahrady, v obvyklém mlýnském úboru, v šedivých a lehce umouněných letních šatech, placatou čepici ze světlé látky na hlavě. Jda pěšinou podle hořejší zdi k altánku, popatřil rovněž se zalíbením na hrající si hochy, kteří právě spouštěli na Labe loď, vyřezanou ze stromové kůry, se stožárem i papírovou plachtou. Paní Gallašová byla příchodem svého chotě překvapena, ještě však více, když uslyšela, že zítra přijede do Boleslavě s panem biskupem velebný pán Hořčice, že tu budou až přes hod slavný Matky Boží Navštívení a že pan páter ještě s nějakým pánem z Prahy přijdou návštěvou do mlýna v neděli před večerem.

Rázem zanechala starostí pečlivá matka a probudila se v ní vzorná hospodyně. Před večerem pravila: „To již nehodí se jen svačina. Přichystám také večeři a pozveme Husovy. Co myslíš, Pepičku?“ Ale pan Gallaš, ponechávaje v takových případech vládu chotí své, jen přisvědčil znamením, že zplna souhlasí.

(pokračování budoucně)

KOSTEL SV. VAVŘINCE NA NIŽŠÍM HRÁDKU

Pravděpodobně z 2. pol. 13.stol., poprvé uváděn r. 1367 jako farní kostel brandýský („ecclesia in Hrádek ad S.Laurentium Brandis“). Byl původně kostelem Hrádku, vsi, jež tu existovala dříve než Brandýs. Ves Hrádek rozdělával vinořský potok

Chobot na dvě části, Nižší a Vyšší hrádek, tento kostel spadl pod Nižší hrádek. Hrádek, nazvaný snad podle nedochovaného obranného systému (tvrze) při labském brodu, od přelomu 13.-14.století (vzniku Brandýsa) ztrácel svůj strategický význam a roku 1559 za Ferdinanda I. byl připojen podle společnou správu městečka Brandýs.

Kostel sv.Vavřince byl kolem 1.pol. 14.století opravován a vyzdoben unikátní freskovou výzdobou, z níž podivuhodný je tzv. mlynářský cyklus, kde mlynářská rodina (zřejmě donátor této akce, mlýn je zde připomínán již r.1317) vzdává hold patronce mlynářů, sv.Kateřině. Tyto fresky byly objeveny až r.1887. Technika „al fresco“, tedy malba do vlhké omítky, zde byla prováděna jen částečně, neboť ne všude se barvy zachovaly, zřejmě někde byly zakresleny nejprve kontury a k barevnému vyplnění obrazu docházelo již na sušším podkladu.

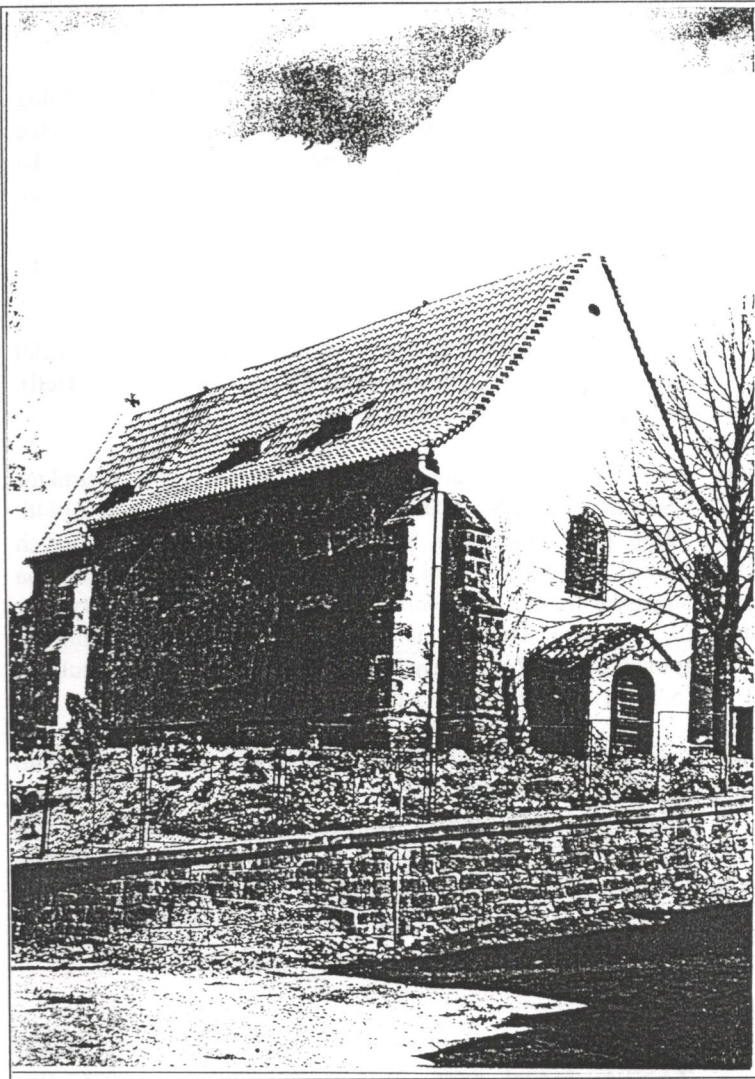
Od husitských válek není o kostelu sv.Vavřince žádných zpráv, až do 16.století, kdy začal fungovat jako kostel hřbitovní. Jedním z důkazů je např. náhrobní kámen s datací 1541 u vnější zdi kostela s českým nápisem: „Letha Panie 1541 w stržedu den hromnic umrziela gest urozena pana Alina dcera statečného pana Jana mladssiho z Habarticz a tuto jest pochovana“.

Roku 1785 byl hřbitov za kostelem zrušen a kostel prodán v dražbě. Inventář rozprodán jiným kostelům nebo rozdán. Chrámová budova sloužila postupně jako sýpka, arsenál, sokolská tělocvična, isolační nemocnice a elektrárenské skladiště, přičemž ze stavby se stávala ruina. Konzervace kostela byla projektována již r.1912, byla však válkou vzdálena a realizována až v roce 1927 na náklad OJM. Dnes je v prostorách kostela sv.Vavřince kolumbárium (urny zemřelých).

Kostel sv.Vavřince je významnou ukázkou

vesnické gotické architektury a díky své freskové výzdobě, jež předznamenává nástup freskové výzdoby doby císaře Karla IV., se řadí mezi významné architektonické památky na českém území.

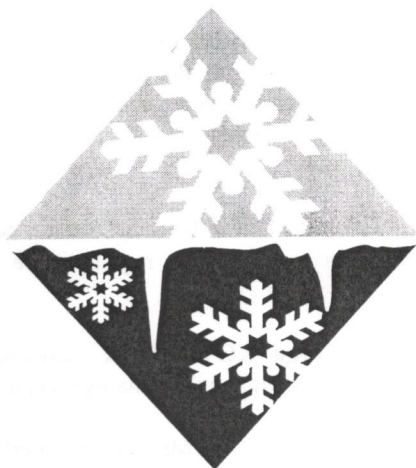
Miroslav Šnaiberk



Redakční rada muzejních listů a pracovníci Okresního muzea Praha - východ

přeji všem svým čtenářům a příznivcům hodně dáreků pod stromečkem, klidné a pohodové prožití svátků vánočních a Nového roku. Do roku 1998 pak přejeme hodně zdraví, úspěchů a radosti při čtení dalších čísel Muzejních listů. Doufáme, že i v roce 1998 naše Muzejní listy budou vycházet jako občasník celkem pravidelně v neztenčeném rozsahu a se stejným nákladem.

Redakce



KALENDÁRIUM

Před **110 lety** (17.12.1887) se narodil a před **40 lety** (14.12.1957) zemřel malíř, ilustrátor a spisovatel **Josef LADA**. V návaznosti na M.Alše vytvářel osobitý obraz české vesnice. Josef Lada se narodil v Hrusicích v chalupě čp.15. V roce 1932 byla tato chalupa zbourána a na jejím místě postaven nový dům. V roce 1930 koupil Lada v Hrusicích parcelu a o pět let později začal stavět dům. Tento dům je v současnosti památkem Josefa Lady, který spravuje Okresní muzeum Praha-východ. Je po celý rok hojně navštěvován zájezdy z celých Čech a je v něm umístěna stálá expozice věnovaná životu a dílu tohoto významného umělce. OM zve tímto čtenáře Muzejních listů k návštěvě tohoto objektu. Kromě pondělí jej můžete navštívit každý den od 9-12 a od 13-16 hod. Průvodci v tomto objektu se těší na vaši návštěvu.

Před **150 lety** se v Brandýse nad Labem narodil sborníř, skladatel a violoncellista **Albert JEŘÁBEK**. Byl majitelem hudební školy a sbornířem pěveckého spolku Orlice. Autor drobných tanečních skladeb a chrámové hudby.

Před **90 lety** se v Plzni narodil varhaník, dirigent a hudební pedagog **Miroslav KAMPELSHEIMER**. Chodil do nižšího gymnasia v Brandýse, hudbě se učil u J.Klazara ve Staré Boleslavi. Vystudoval pražskou konservatoř, poté se stal varhaníkem strahovského kůru, 1936-37 korepeditorem a dirigentem ND. Významný improvizátor a propagátor souč. české varh. hudby. V r. 1961 získal Grand Prix du Disque Academie Ch.Crosse v Paříži za nahrávky děl J.Zacha a F.X.Brixioho. Zemřel r. 1968 v Praze.

Před **85 lety** (19.7.1912) zemřel v Čelákovcích básník, překladatel a pedagog **Václav DURYCH** (nar. 21.5.1885 v Hradci Králové). Překládal z francouzštiny Theodora de Banville, V.Huga, A.Musseta a další. Jeho vlastní sbírka Jak struny hrály zůstala pouze v rukopise, báseň Kristova slza byla otištěna ve velikonočním čísle Máje v r.1912 a povídka Mediani v nedělní zábavné příloze Národních listů.

Před **80 lety** zemřel v Praze varhaník a hudební skladatel **Karel Jindřich BÍLÝ**. V letech 1871-1878 působil jako varhaník ve Staré Boleslavi. Byl autorem chrámové hudby, mší, písňových cyklů a oper.

Před **80 lety** zemřel v Praze pozounista **Petr HAUŽVIC**. Účinkoval v Prozatímním divadle, vydával drobné skladby. Narodil se v Brandýse r. 1841.

Před **75 lety** (7.2.1922) se v Čelákovcích narodil Prof.ing.dr.**Miroslav FERLES**, DrSc. Maturoval r.1941 na brand. gymnasiu. Významný organický chemik, žák R.Lukeše. Od r.1948 učil na VŠCHT v Praze, od r.1979 profesorem. Zabývá se zejména výzkumem heterocyklických sloučenin a historií chemie, řeší otázky chem. názvosloví. Bohatá publikační činnost. Bydlí v Praze.

Před **75 lety** (20.2.1922) se v Brandýse n.L. narodil významný

organický chemik, žák R.Lukeše a F.Šorma, Ing.dr.**Zdeněk ARNOLD**, DrSc.. Maturoval na brandýském gymnasiu r.1941. Autor 150 publikací. Přeložil do češtiny významná zahraniční díla. Zemřel v Praze r. 1996.

Před **75 lety** (1.5.1922) se v Brandýse narodil geomorfolog RNDr. **Ludvík LOYDA**, CSc. Maturoval zde r.1941. Krátce působil jako středoškolský profesor, potom pracoval v několika vědeckých ústavech a publikoval odborné stati. Studie The Legend of Erosion (vyšla r.1996) shrnuje jeho kritiky erozní teorie. Nyní žije ve Staré Boleslavi a zabývá se dějinami sokolského hnutí.

Před **75 lety** (6.10.1922) se v Brandýse v ulici Na kopečku narodil komunistický básník **Ivan SKÁLA** (vl.jm.Karel Hell). Ivan Skála zemřel v letošním roce v Praze.

Před **70.lety** se v Brandýse narodil letec, pedagog a instruktor **Ladislav BENEŠ**. Maturoval na brand. gymnasiu r.1946. Těsně před ukončením studia na ČVUT byl z kádrových důvodů vyloučen. Až roku 1968 získal na dálkovém studiu na Vojenské letecké akademii v Brně titul inženýra. Má zkoušky na 13 typů letadel, nalétal 1500 zkušebních hodin, je spoludržitelem československého výškového rekordu vrtulníků (5350 m). Žije v Brandýse nad Labem.

Před **70 lety** (16.10.1927) zemřel v Praze virtuos na violoncello prof. **Julius JUNEK**. Narodil se 1.11.1873 ve Stříbrné ulici v Brandýse v č.278 (dnes ul.Jilemnického). Hudbě se začínal učit u zdejšího učitele hudby Josefa Krska. Později se stal členem Dvorní opery ve Vídni, Vídeňských filharmoniků, profesorem pražské konservatoře. Často koncertoval v Brandýse ve prospěch pěveckého sboru Bojan, naposledy v sokolovně 29.11.1925.

Před **60 lety** (27.2.1937) zemřel v Čelákovcích **Rudolf ŽANTA**, ředitel měšť. školy, publicista, od r.1926 člen redakční rady časopisu Naše Polabí. Psal mj. o káranském vodovodu.

Před **60.lety** zemřel v Liberci **Karel HAAK**, významný skladatel a sborníř. Narodil se 4.6.1853 v Brandýse nad Labem a po studiu na pražské konservatoři působil od r.1873 do r.1875 v Národním divadle v Záhřebu, odtud odešel do Brna a r.1893 do Varšavy, kde působil ve Velké opeře. Z pověření cara Alexandra III. sestavil lesní hudbu. Pro nemoc se pak vrátil do vlasti a působil na různých místech Čech, naposled v Liberci, kde zemřel. Byl sbornířem České besedy a pěveckého spolku Ještěd.

50 let oslavil 21.3. RNDr.**Jan KRÁLÍK** z Toušeně. Kromě své vědecké profese se věnuje dějinám hudby, regionalistice a ochotnickému divadlu.

50 let oslavila též herečka **Jorga KOTRBOVÁ**, narozená 26.4.1947 v Brandýse n.L., kde také maturovala na gymnasiu r. 1965.

Miroslav Šnaibek